

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК
ЖУРНАЛ

ULAGATTY
USTAZ

ҚР Оқу-ағарту министрлігі
№ 514 бұйрықпен бекітілген

Білім беретін, ғылыми,
танымдық, жарнамалық басылым

МББ аты: Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал «ULAGATTY USTAZ»

МББ тілі: қазақша, орысша, ағылшынша

Шығу жиілігі: айына 1 рет Тарату аумағы: Қазақстан Республикасы

Меншік иесі: «Ulagatty Ustaz» ЖШС Алматы қаласы Бас редакторы: Нагиев И. Б.

Негізгі тақырыптық бағыты: білім беретін, ғылыми, танымдық, жарнамалық

Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал «ULAGATTY USTAZ»
жарияланған ақпараттардың авторлық құқы ақпарат авторына тиесілі, редакция жауапты емес.
Жарияланған ақпарат авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

Астана қаласы Қазақстан Республикасының

Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің

Ақпарат комитеті 2023 жылғы 12 ақпандағы

Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік

Басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ51VPY00117354 берілген.

Тапсырыс: 562 Таралымы: 3000 дана.

Журнал «Ulagatty Ustaz» ЖШС баспаханасында басылды.

Алматы қаласы – 2026 жыл Телефон: 8 777 087 6843

**Қазақ тілі сабағында оқушылардың
функционалдық сауаттылығын
қалыптастырудың тиімді жолдары**

**ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ, ШАРДАРА АУДАНЫ
“СЫРДАРИЯ” ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕБІ**

**Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Кулымбетова Роза Бегимбетовна**

Бұл мақалада қазақ тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселелері қарастырылады. Білім алушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруде қолданылатын инновациялық әдіс-тәсілдердің тиімділігі сараланады. Сонымен қатар мәтінмен жұмыс, өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалар, сыни ойлау технологиялары арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдары көрсетіледі.

Тірек сөздер

Функционалдық сауаттылық, қазақ тілі, инновациялық технология, тілдік құзыреттілік, сыни ойлау, оқыту әдісі.

Қазіргі қоғамдағы білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – білімді, бәсекеге қабілетті, өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға қалыптастыру. Осы міндетті жүзеге асыруда функционалдық сауаттылық мәселесі ерекше маңызға ие. Өйткені функционалдық сауаттылық – оқушының мектепте алған білімін өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалана алу қабілеті.

Қазақ тілі пәні – оқушының тіл мәдениетін, қарым-қатынас жасау қабілетін, логикалық ойлауын қалыптастыратын маңызды пәндердің бірі. Сондықтан қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту – уақыт талабы.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың тиімді жолдарының бірі – мәтінмен жұмыс жүргізу. Мәтінді талдау барысында оқушының оқу сауаттылығы дамиды. Олар мәтіннің негізгі идеясын анықтап, кейіпкерлер әрекетіне баға беруге, өз пікірін дәлелдеуге үйренеді. Сонымен қатар мәтін мазмұны бойынша сұрақтар құрастыру, жоспар жасау, мәтінді өмірмен байланыстыру оқушының ойлау қабілетін жетілдіреді.

Сабақ барысында өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмаларды қолдану да үлкен нәтиже береді. Мысалы, өтініш жазу, хабарландыру құрастыру, сұхбат жүргізу, жарнама мәтінін дайындау сияқты тапсырмалар оқушының практикалық дағдыларын қалыптастырады. Мұндай жұмыстар оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, болашақ өмірге бейімдейді.

Қазіргі таңда ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану да маңызды. Интерактивті тақта, онлайн платформалар, бейнесабактар мен цифрлық тапсырмалар оқушының белсенділігін арттырады. Әсіресе, Kahoot, Quizizz, Wordwall платформалары арқылы ұйымдастырылған тапсырмалар білім алушылардың қызығушылығын оятады.

Функционалдық сауаттылықты дамытуда топтық және жұптық жұмыстардың маңызы ерекше. Топпен жұмыс барысында оқушылар өзара пікір алмасып, дәлел келтіруге, ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Қазақ тілі сабағында сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану да тиімді нәтиже береді. INSERT, Венн диаграммасы, Бес жолды өлең, Кубизм сияқты әдістер арқылы оқушылар ақпаратты саралап, өз ойын жүйелі түрде жеткізе алады. Сонымен қатар мұғалім оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, сараланған тапсырмалар беруі қажет. Бұл әр оқушының жеке қабілетін ашуға мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылық ұғымы оқушының мәтінді түсіну, ақпаратты талдау, өз ойын дәлелдеу, түрлі жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдау қабілеттерімен тығыз байланысты. Қазақ тілі пәні осы қабілеттерді қалыптастыруға тікелей ықпал етеді.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту үшін ең алдымен мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу қажет. Мәтін – тіл дамытудың негізгі құралы. Оқушылар мәтінді оқу арқылы жаңа ақпарат алады, ой қорытады, талдау жасайды. Мұғалім мәтін бойынша түрлі деңгейдегі тапсырмалар ұйымдастыру арқылы оқушының танымдық белсенділігін арттыра алады.

Мысалы, мәтіннің негізгі идеясын анықтау, жоспар құру, кейіпкерлер әрекетіне баға беру, мәтін мазмұнын өмірмен байланыстыру сияқты жұмыстар оқушылардың логикалық ойлауын дамытады. Сонымен қатар мәтін бойынша пікірталас ұйымдастыру оқушылардың өз ойын еркін айтуына мүмкіндік береді.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда өмірлік жағдаяттарға негізделген тапсырмалардың маңызы зор. Себебі мұндай тапсырмалар оқушыны шынайы өмірге бейімдейді. Мысалы, өтініш жазу, хабарландыру құрастыру, жарнама мәтінін дайындау, сұхбат жүргізу сияқты жұмыстар оқушылардың практикалық дағдыларын қалыптастырады.

Қазіргі таңда цифрлық технологияларды қолдану да ерекше маңызға ие. Интерактивті тақта, электронды оқулықтар, онлайн платформалар сабақтың сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Wordwall, Quizizz, LearningApps платформалары арқылы ұйымдастырылған тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын арттырып, белсенділігін күшейтеді.

Сонымен қатар қазақ тілі сабағында сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану тиімді нәтиже береді. «INSERT», «Венн диаграммасы», «Бес жолды өлең», «RAFT» әдістері оқушылардың ақпаратты талдауына, салыстыруына және қорытынды жасауына көмектеседі.

Функционалдық сауаттылықты дамытуда топтық және жұптық жұмыстардың да маңызы ерекше. Топтық жұмыс барысында оқушылар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі де маңызды рөл атқарады. Мұғалім сабақ барысында оқушының жас ерекшелігін, қабілетін ескеріп, тапсырмаларды саралап беруі қажет. Сонда ғана әр оқушы өз мүмкіндігін толық пайдалана алады.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту – ұзақ әрі жүйелі жұмысты талап ететін үдеріс. Мұғалім әр сабақта оқушыны ойлануға, ізденуге, пікір айтуға бағыттап отыруы тиіс.

Қорытындылай келе, функционалдық сауаттылық – қазіргі заман талабына сай білім берудің маңызды көрсеткіші. Қазақ тілі сабағында тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың тілдік, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға болады. Бұл өз кезегінде өмірге бейім, сауатты, білімді тұлға қалыптастыруға негіз болады.

Қорытындылай келе, функционалдық сауаттылық – қазіргі білім беру жүйесінің басты көрсеткіштерінің бірі. Қазақ тілі сабағында тиімді әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдану арқылы оқушының тілдік, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

- ❖ Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2020. – 196 б.
- ❖ Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы // Егемен Қазақстан. – 2007. – №127. (2024 жылғы өзгерістер мен толықтырулар негізінде).
- ❖ Әбдіғалиева Г.К. Қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жолдары // Қазақ тілі мен әдебиеті. – Алматы, 2022. – №4. – 15–19 б.
- ❖ Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы: Print-S, 2021. – 368 б.
- ❖ Қуандықова Р.А. Білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялар. – Алматы: Білім, 2023. – 214 б.
- ❖ Қазақ тілі мен әдебиеті журналы. – Алматы, 2024. – №7. – 22–28 б.
- ❖ Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Атамұра, 2021. – 192 б.
- ❖ Аймауытов Ж. Тәрбиеге жетекші. – Алматы: Раритет, 2020. – 256 б.
- ❖ Ыбырайым Ж.А. Қазақ тілі сабақтарындағы жаңа әдіс-тәсілдер // Қазақстан мектебі. – Алматы, 2025. – №2. – 33–37 б.
- ❖ Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Әдістемелік нұсқау хат. 2024–2025 оқу жылы. – Астана, 2024. – 304 б.